

PIERWSZE STANOWISKA INWAZYJNEGO GATUNKU *OXYCARENUS LAVATERAE* (FABRICIUS, 1787) (HEMIPTERA: HETEROPTERA: OXYCARENIDAE) W ŚRODKOWO-ZACHODNIEJ POLSCE

Robert Kuźmiński✉, Andrzej Mazur

Katedra Entomologii Leśnej, Uniwersytet Przyrodniczy w Poznaniu
ul. Wojska Polskiego 71C, 60-625 Poznań

ABSTRAKT

W pracy przedstawiono nowe stanowiska występowania inwazyjnego pluskwiaka *Oxycarenus lavaterae* w Polsce środkowo-zachodniej.

Słowa kluczowe: gatunek inwazyjny, *Oxycarenus lavaterae*, skupieniec lipowy, pluskwiaki, lipa, *Tilia*

WSTĘP

Od 2014 roku (Hebda i Olbrycht, 2016) na terenie Polski notowany jest inwazyjny pluskwiak *Oxycarenus lavaterae* (Fabricius, 1787). Gatunek, pierwotnie związany z basenem Morza Śródziemnego, od lat 80. XX wieku powiększa areal występowania, przemieszczając się na wschód i północ (Kment, 2009).

W 1985 roku został stwierdzony na terenie Czarnogóry (Velimirović i in., 1992), a następnie w kolejnych latach w wielu, wymienionych poniżej, europejskich krajach:

- 1994 rok, Węgry (Kondorosy, 1995; Bürgés, 1997)
- 1995 rok, Słowacja (Bianchi i Stehlík, 1999)
- 1996 rok, Serbia (Protić i Stojanović, 2001)
- 1998 rok, Bułgaria (Kalushkov, 2000)
- 1999 rok, Francja (Denosmaison, 2001)
- 2001 rok, Austria (Rabitsch i Adlbauer, 2001)
- 2002 rok, Szwajcaria (Wermelinger i in., 2005)
- 2004 rok, Niemcy (Billen, 2004) i Czechy (Kment i in., 2006)
- 2009 rok, Rumunia (Kment, 2009)
- 2014 rok, Polska (Hebda i Olbrycht, 2016).

Przypuszcza się, że przyczyną powiększania arealu występowania *Oxycarenus lavaterae* jest ocieplanie się klimatu w Europie oraz łatwa aklimatyzacja tego gatunku (Hebda i Olbrycht, 2016). Można tym tłumaczyć przesuwanie się granicy zasięgu w kierunku północnym w Europie, co jest też obserwowane w Polsce.

Informacje na temat stanowisk *Oxycarenus lavaterae* na terenie naszego kraju zostały zebrane w pracy Lis i in. (2019). Na załączonej mapie autorzy przedstawili stanowiska ustalone na podstawie danych literaturowych i internetowych oraz nowe lokalizacje, które zostały stwierdzone w 2018 roku. Poza jednym stanowiskiem, znajdującym się w południowo-wschodniej Polsce, pozostałe są skupione w południowo-zachodniej części naszego kraju. Pluskwiak *Oxycarenus lavaterae* jest przykładem gatunku inwazyjnego, szybko rozprzestrzeniającego się na nowych obszarach. O tempie rozprzestrzeniania się świadczą m.in. projekt Instytutu Ochrony Przyrody PAN dotyczący gatunków obcych w Polsce (Oxycarenus lavaterae..., 2009), gdzie brak

✉robert.kuzminski@up.poznan.pl, <http://orcid.org/0000-0003-3958-1503>

aktualizowanych danych o stanowiskach w kraju oraz doniesienia medialne (np. stanowiska na cmentarzu w Nysie i w okolicach Gogolina (Strauchmann, 2018).

Uzupełnieniem tych informacji są dwa nowe stanowiska, które autorzy niniejszej pracy stwierdzili w 2019 roku w środkowo-zachodniej Polsce. W obu przypadkach liczne kolonie *Oxycarenus lavaterae* zaobserwowano na lipach.

STANOWISKO NR 1

Lokalizacja: Poznań, ul. Bułgarska 115; lokalizacja GPS: 52°30'19.6"N, 016°44'48.0"E

Owady zaobserwowano 21.10.2019 roku na dziedzińcu lipach drobnolistnych rosnących w pobliżu Hotelu Mat's. Pluskwiaki występowały na całej długości pnia i na gałęziach zasiedlanych drzew. Nie stwierdzono ich tylko na jednej lipie szerokolistnej, rosnącej między zasiedlonymi przez owady lipami drobnolistnymi, ani na sąsiadujących klonach zwyczajnych. Ta obserwacja potwierdza dotychczasowe spostrzeżenia, że *Oxycarenus lavaterae* unika *Tilia platyphyllos* (Kment, 2009). Ponowna kontrola przeprowadzona 7.11.2019 roku wykazała dużą aktywność owadów na nasłonecznionych drzewach rosnących od południowej strony hotelu. Podczas kontroli (godz. 13.30) w miejscu obserwacji panowała temperatura 13°C. Owady, w różnym stopniu rozwoju (larwy młodociane, starsze oraz postacie imaginalne), przemieszczały się na drzewach oraz były obserwowane na znajdującym się obok ogrodzeniu. Na drzewach rosnących po stronie północnej za hotelem aktywność owadów była zdecydowanie mniejsza. Tworzyły one charakterystyczne skupiska. Zamieszczone fotografie (rys. 1) ilustrują występowanie obserwowanego gatunku.

STANOWISKO NR 2

Lokalizacja: Piotrkowice koło Czempinia (prywatna posesja); lokalizacja GPS: 52°08'29.1"N, 016°44'18.1"E

Owady zaobserwowano 12.10.2019 roku na 12 młodych lipach drobnolistnych (rys. 2).

Mimo że *Oxycarenus lavaterae* w tej lokalizacji występował licznie na wszystkich młodych lipach, nie stwierdzono tych owadów na starych lipach oddalonych o około 250 m, a rosnących w pobliskim parku.

Wykazanie nowych stanowisk *Oxycarenus lavaterae* w środkowo-zachodniej Polsce – oddalonych o około 120 km (stanowisko nr 2) oraz 145 km (stanowisko nr 1), mierząc w linii prostej, od stanowisk najdalej w naszym kraju wysuniętych na północ, według danych z 2018 roku – świadczy o rozszerzaniu się zasięgu *Oxycarenus lavaterae* i jego przesuwaniu w kierunku północnym. Równocześnie można przypuszczać, że gatunek pojawił się na terenie środkowo-zachodniej Polski już przed 2019, co potwierdza stwierdzenie na tym terenie w 2019 roku dwóch bardzo licznych stanowisk, oddalonych od siebie o około 25 km (w linii prostej).

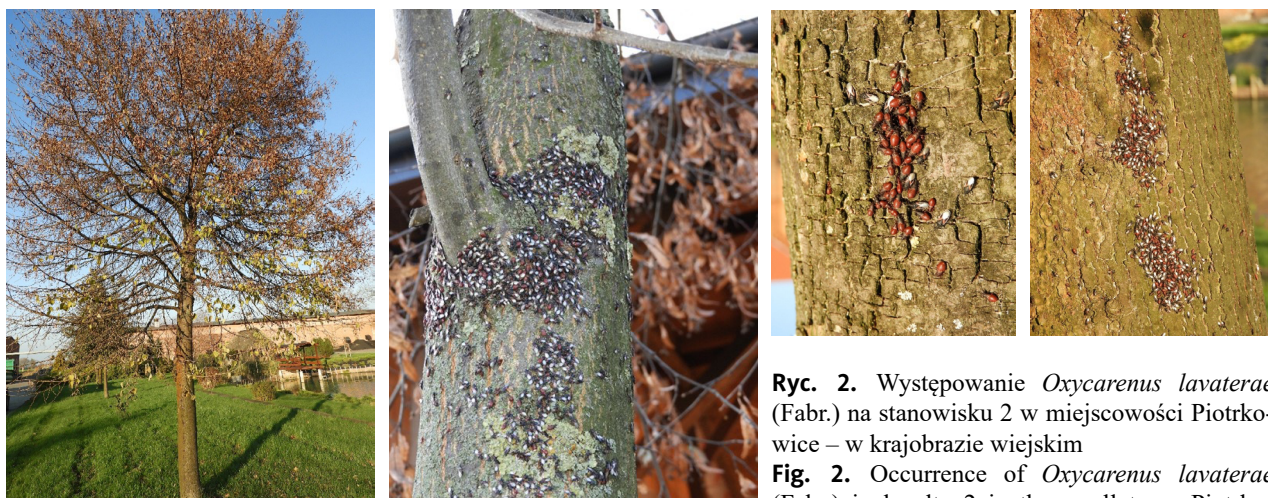
Na rysunku 3 zamieszczono uaktualnioną mapę rozmieszczenia *Oxycarenus lavaterae* w Polsce. Na mapie opracowanej przez Lis i in. (2019) czerwonym kolorem zaznaczono nowo zaobserwowane stanowiska gatunku.

Stwierdzenie *Oxycarenus lavaterae* w środkowo-zachodniej Polsce stwarza przesłanki do przypuszczenia, że może się on znajdować również w innych lokalizacjach środkowej Polski, a w niedalekiej przyszłości może dotrzeć do Morza Bałtyckiego, o ile już nie występuje w jego pobliżu – czego nie można wykluczyć. Należy pamiętać, że dotychczasowe obserwacje tego gatunku na terenie Polski miały miejsce na stanowiskach silnie penetrowanych przez ludzi. Podobnie jest w innych krajach, gdzie gatunek często występuje w miastach i na wsiach (Kment, 2009). Brak informacji na temat występowania *O. lavaterae* na terenach leśnych nie wynika z braku stanowisk gatunku, lecz raczej z utrudnionej ich identyfikacji. Liczba stanowisk *Oxycarenus lavaterae* w Polsce może więc być znacznie większa, a mapa rozmieszczenia gatunku powinna być aktualizowana na bieżąco. Z dużym prawdopodobieństwem można przypuszczać, że gatunek występuje w pasie łączącym pierwsze stwierdzone w Polsce stanowisko na Nizinie Sandomierskiej ze stanowiskami na Dolnym Śląsku oraz w drugim prostopadłym do niego pasie łączącym centralną Wielkopolskę z Dolnym Śląskiem.

Uważamy, że zaproponowana przez Barbarę Lis, Marcina Kadeja i Janusza Mazurka polska nazwa tego gatunku pluskwiaka 'skupieniec lipowy' oddaje trafnie jego zachowanie i powinna znaleźć się w słowniku nomenklatury entomologicznej.

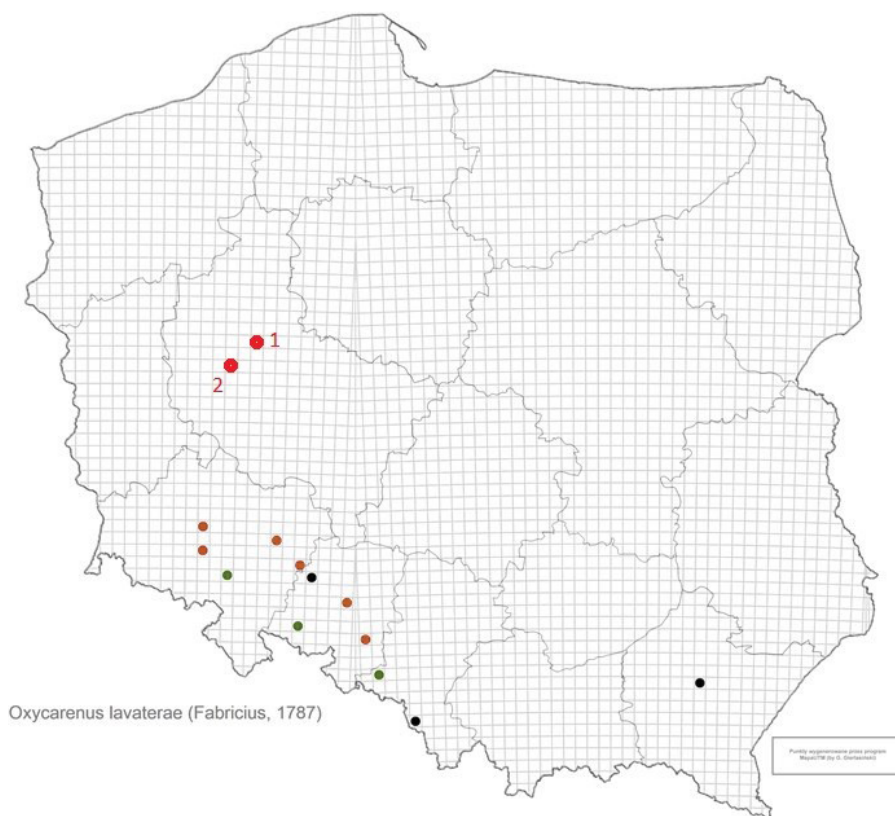

Rys. 1. Występowanie *Oxycarenus lavaterae* (Fabr.) na stanowisku 1 w centrum Poznania
Fig. 1. Occurrence of *Oxycarenus lavaterae* (Fabr.) in locality 1 in the center of Poznań

Ryc. 2. Występowanie *Oxycarenus lavaterae* (Fabr.) na stanowisku 2 w miejscowości Piotrkowice – w krajobrazie wiejskim

Fig. 2. Occurrence of *Oxycarenus lavaterae* (Fabr.) in locality 2 in the small town Piotrkowice – in the agricultural landscape

Rys. 3. Rozmieszczenie *Oxycarenus lavaterae* w Polsce (Lis i in., 2019) z nowymi stanowiskami (czerwone punkty). Mapa Polski wygenerowana w programie MapaUTM ver. 5.2 (Gierlasiński, 2019)

Fig. 3. Distribution of *Oxycarenus lavaterae* in Poland (Lis et al., 2019; red points – new records). The map of Poland was generated with program MapaUTM ver. 5.2 (Gierlasiński, 2019)

PIŚMIENNICTWO

- Bianchi, Z., Stehlík, J. L. (1999). *Oxycarenus lavaterae* (Fabricius, 1787) in Slovakia (Heteroptera: Lygaeidae). Acta Musei Morav., Sci. Biol., 84, 203–204.
- Billen, W. (2004). Kurzbericht über das Auftreten einer neuen Wanze in Deutschland. Nachricht. Deutschen. Pflanzensch., 56, 309–310.
- Bürgés, G. (1997). Neue Pflanzenschutzprobleme der urbanisierten Gebiete in Ungarn. Mededelingen Faculteit Landbouwkundige en Toegepaste Biologische Wetenschappen Universiteit Gent, 62(2a), 321–329.
- Denosmaison, J. C. (2001). Heteropteres nouveaux pour la region parisienne. Entomologiste (Paris), 57, 84.
- Gierlasiński, G. (2019). Pluskiwiaki różnoskrzydłe (Hemiptera: Heteroptera) Polski. Pobrano 4 stycznia 2019 z: <http://www.heteroptera.us.edu.pl/mapautm.html/>
- Hebda, G., Olbrycht, T. (2016). *Oxycarenus lavaterae* (Fabricius, 1787) (Hemiptera: Heteroptera: Oxycarenidae) – gatunek nowy dla fauny Polski. Wiad. Entomol., 35(3), 133–136.
- Kalushkov, P. (2000). Observations on the biology of *Oxycarenus lavaterae* (Fabricius) (Heteroptera: Lygaeidae), a new Mediterranean species in the Bulgarian fauna. Acta Zool. Bulg., 52, 13–15.
- Kment, P. (2009). *Oxycarenus lavaterae*, an expansive species new to Romania (Hemiptera: Heteroptera: Oxycarenidae). Acta Musei Morav., Sci. Biol., 94, 23–25.
- Kment, P., Vahala, O., Hradil, K. (2006). First records of *Oxycarenus lavaterae* (Fabricius, 1787) (Heteroptera: Oxycarenidae) from the Czech Republic with review of its distribution and biology. Klapalekiana, 42, 97–127.
- Kondorosy, E. (1995). Az *Oxycarenus lavaterae* bodobácsfaj (Heteroptera: Lygaeidae) hazai megjeleneése [*Oxycarenus lavaterae*, a new lygaeid species in the Hungarian bug fauna (Heteroptera: Lygaeidae)]. Folia Entom. Hung., 56, 237–238 [in Hungarian, English abstract].
- Lis, B., Kadej, M., Mazurek, J. (2019). Dane na temat rozprzestrzenienia się inwazyjnego gatunku *Oxycarenus lavaterae* (Fabricius, 1787) (Heteroptera: Lygaeoidea: Oxycarenidae) w południowo-zachodniej części Polski [Data on the spread of the invasive species *Oxycarenus lavaterae* (Fabricius, 1787) (Heteroptera: Lygaeoidea: Oxycarenidae) in south-west part of Poland]. Heteropt. Pol. – Acta Faun., 13, 13–17. <http://doi.org/10.5281/zenodo.2573662>
- Oxycarenus lavaterae (Fabricius, 1787) — Skupieniec li-powy (Owad). 2009. Gatunki obce w Polsce. Kraków: Inst. Ochr. Przyr. PAN. <http://www.iop.krakow.pl/ias/gatunki/1710>
- Protić, L., Stojanović, A. (2001). *Oxycarenus lavaterae* (Fabricius, 1787) (Heteroptera: Lygaeidae) josh jedna nova vrsta u entomofauni Srbije [*Oxycarenus lavaterae* (Fabricius) (Heteroptera: Lygaeidae) another new species in the entomofauna of Serbia]. Zashita Prirode (Beograd), 52, 61–63 [in Serbian, English summary].
- Rabitsch, W., Adlbauer, K. (2001). Erstnachweis und bekannte Verbreitung von *Oxycarenus lavaterae* (Fabricius, 1787) in Österreich (Heteroptera: Lygaeidae). Beiträge zur Entomofaunistik, 2, 49–54.
- Strauchmann, K. (2018). *Oxycarenus lavaterae*. Inwazja owadów z południa Europy. Opanowały lipy na cmentarzu w Nysie. Nowa Trybuna Opolska. <https://nto.pl/oxycarenus-lavaterae-inwazja-owadow-z-poludnia-europy-opanowaly-lipy-na-cmentarzu-w-nysie/ar/13694566> [informacja z 28.11.2018, aktualizacja 7.12.2018].
- Velimirović, V., Durović, Z., Raićević, M. (1992). Bug *Oxycarenus lavaterae* Fabricius (Lygaeidae, Heteroptera) new pest on lindens in southern part of Montenegro. Zaštita Bilja (Beograd), 43, 69–72.
- Wermelinger, B., Wyniger, D., Forster, B. (2005). Massenauf-treten und erster Nachweis von *Oxycarenus lavaterae* (F.) (Heteroptera, Lygaeidae) auf der Schweizer Alpennordseite. Mitteilungen der Schweizerischen Entomologischen Gesellschaft, 78, 311–316.

THE FIRST LOCALITIES OF AN INVASIVE SPECIES *OXYCARENUS LAVATERAE* (FABRICIUS, 1787) (HEMIPTERA: HETEROPTERA: OXYCARENIDAE) IN MID-WESTERN POLAND

ABSTRACT

The paper presents new localities for the occurrence of an invasive Hemiptera species, *Oxycarenus lavaterae*, in mid-western Poland.

Keywords: invasive species, *Oxycarenus lavaterae*, lime seed bug, Hemiptera, lime tree, *Tilia* sp.

